

УДК 159.9.072.52

КУЛЬТУРНИЙ КАПІТАЛ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН: МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕМПІРИЧНОГО ВИМІРЮВАННЯ

Софія ГРАБОВСЬКА

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000,
e-mail: sofia.hrabovska@lnu.edu.ua*

Опрацьовано проблеми окреслення емпіричних критеріїв для створення методичного комплексу, який допоміг би детально вимірювати культурний капітал особистості, визначати кількісні та якісні характеристики цього складного феномену. Уявлення про кількісні характеристики культурного капіталу дає інституційний і матеріалізований стан культурного капіталу. Якісними характеристиками цього феномену, що можуть слугувати критеріями вимірювання, пропонують обрати: оцінку досліджуваним обсягів і «соціальних полів» власних культурних ресурсів, самооцінку рівня та способу здійснення влади над іншими людьми та довкіллям, самооцінку задоволеності власним габітусом, визначення меж довіри особи до соціуму та довкілля, її активності у набуванні скарбів культури, ставлення до культурних цінностей, усвідомлення свого культурного маєтку тощо.

Ключові слова: культурний капітал, особистість, ресурси, методика емпіричного дослідження.

Постановка проблеми та мета статті. У багатьох психологічних дослідженнях, особливо за потреби мати уявлення про особистісні ресурси досліджуваних, виникає проблема вимірювання їхнього культурного капіталу. Комплексної надійної та валідної методики, яка б давала змогу виміряти культурний капітал особистості, наразі не існує. Отож, виникає практична потреба на підставі аналізу базових понять, що описують феномен культурного капіталу, визначити емпіричні критерії його вимірювання.

Стан досліджуваної проблеми. Поняття соціального та культурного капіталу як його складової ввели в науковий обіг після виходу в світ праць П. Бурд'є і Ж.-К. Пасерона. Ці поняття набувають більшого поширення не лише у соціології, а й у психології. Культурний капітал як науковий концепт, вивчення механізмів і чинників формування, функціонування, відтворення та особливостей накопичення його як ресурсу особистості активно досліджують за кордоном і в Україні. Це праці К. Асшафенбурга, М. Арчер, П. Багой, Л. Болтанські, Д. Броді, З. Баумана, У. Бека, П. Бергера, Б. Берштейна, Ж. Бодріяра, Ю. Васильчука, Е. Вейнінджера, П. де Графа, Ю. Габермаса, Е. Гіденса, П. Дімаджіо, С. Дюмаіс, Ф. Еріксона, Т. Зарицького, Д. Катсіліса, М. Кастельса, Н. Коваліско, Р. Колінза, Дж. Коулмана, Д. Крайкампа, М. Ламонт, А. Ларо, М. Левицької, І. Мас, Д. Мора, Є. Мороза, Ж.-К. Пасерона, Ф. Рошера, Р. Рубінсона, Н. Смелзера, Д. Тросбі, Е. Тофлера, Л. Тевено, Е. Хорват, Г. Шеленберга, Е. Фрома, Ф. Фукуями та ін.

Одночасне функціонування в соціології, психології, філософії, економіці, теорії менеджменту та інших науках понять «людський капітал», «соціальний капітал», «культурний капітал», які сенсово не завжди чітко розведені і подекуди застосовуються як синоніми, потребують чіткого окреслення.

Людський капітал зазвичай розглядають як похідну від економічних категорій робоча сила, трудові ресурси, людський чинник. Нею позначають характеристики працівників, персоналу підприємств або організацій. Людський капітал – це інтелект, здоров'я, знання, фахова компетентність, якісна та продуктивна праця, якість життя [12]. За Дж. Коулманом, людський капітал – це навички, уміння, знання працівників і здатність створювати певні групи, спільноти, без чого неможливе сучасне виробництво та соціальне буття людей [5].

Соціальний капітал, за П. Бурд'є, продукт суспільного виробництва, матеріальних (класових) практик, засіб досягнення групової солідарності. Це вияв соціально-економічних умов та обставин, груповий ресурс, який не можна виміряти на індивідуальному рівні. Це ресурси, які засновані на родинних стосунках і стосунках у групах членства (передусім у референтних групах), це цінності, які накопичуються завдяки членству у певній групі і є основою можливої солідарності особи з іншими [2].

Культурний аспект соціального капіталу виділяє Ф. Фукуяма, який визначив соціальний капітал як неформальні норми, які сприяють співпраці поміж двома або більшою кількістю індивідів [10]. У своїй взаємодії люди виробляють відповідні норми, що діють на мезо- і макрорівнях суспільної організації та визначені завдяки культурному контексту. А отже, культурно відмінні суспільства матимуть відмінний соціальний капітал. Порівнюючи «культури довіри», норми, які визначають ставлення до інших, Ф. Фукуяма зазначив, що соціум тримається на довірі його членів між собою та до соціальних інститутів, які цей соціум оформляють. Саме довіра визначає прогрес, її відсутність спричиняє до соціального регресу. Брак довіри є рушієм соціальних революцій і катаклізмів. Можна погодитися з Ф. Фукуямою, що економічний прогрес – це нагорода соціуму за його внутрішню гармонію [10].

Соціолог Н. Коваліско пов'язує культурний капітал з мовою, знаннями та поведінковими особливостями особи, визначає його як мовну та культурну компетенцію людини, багатство у формі знань або ідей, які легітимують статуси та владу, підтримують визначений соціальний порядок, існуючу в суспільстві ієрархію, враховуючи дуже широкий спектр: «від інтер'єру ділового офісу до одягу його господаря, від способів організації праці до марки продуктів», а також «практику споживання, властиву людям із високим соціальним становищем», «хороші манери» [4, с. 45].

Ю. Биченко визначив культурний капітал як сукупність інтелектуальних здібностей, освіченості, умінь, навичок, моральних якостей, кваліфікаційної підготовки індивідів, які використовують або можуть бути використані в трудовій діяльності та узаконюють володіння статусом і владою [1].

О. Голіков зазначив, що сьогодні українському соціологічному дискурсу простежується брак парадигмального, концептуального й операціонального задовільного визначення культурного капіталу, враховуючи який, можна побудувати дослідницьку

стратегію вимірювання культурного капіталу [3]. О. Голіков стверджує, що сучасні тенденції суспільного розвитку потребують перегляду класичного визначення культурного капіталу, оскільки культурний капітал стає комплексним, інтегрованим показником професійної та соціальної компетентності людини, що піддається емпіричному вимірюванню, виявляючись у гетерогенних формах і маніфестаціях [3].

Синтезуючи ідеї попередників, Є. Мороз пропонує визначати культурний капітал як специфічний атрибут соціального суб'єкта, який є у формі сукупності інтелектуальних здібностей, лінгвістичної компетентності, загальної освіченості та кваліфікаційної підготовки, умінь і навичок розуміння кодів матеріальної та духовної культури, морально-етичних якостей, які використовують під час здійснення соціальної діяльності у процесі взаємної конвертації капіталів і у цьому разі узаконюють володіння соціальним статусом, формуються під впливом сімейного виховання, а згодом – освіти та самоосвіти через посередництво мотиваційного компонента прагнення до його накопичення в межах процесу соціалізації та на макрорівні виступає як соціальний ресурс, що формує суспільну структуру. Тут наголошено на важливій властивості культурного капіталу: суб'єктність, активність, мотиви того, хто ним володіє, суб'єктивне ставлення індивіда у доборі важливих для себе культурних цінностей тощо. На думку Є. Мороза, у сучасному суспільстві культурні ресурси особи найчастіше конвертуються у самореалізації в професійній сфері, а професійні надбання оцінюють за критеріями престижу та авторитету [6].

Виклад основного матеріалу. П. Бурд'є визначив свої погляди як конструктивістсько-структуралістські, що дає підстави розглядати капітал як специфічний тип влади. Влада особи, групи, соціуму, культури, статусу, традицій тощо віддавна цікавила психологів як потужний механізм людської ментальності та поведінки. Оскільки методологія соціологічного та психологічного дослідження до певної міри (часто досить суттєво) відрізняється, то застосовувати методологію вимірювання показників культурного капіталу, розроблену у соціології, що відтворюють лише кількісний бік цього феномену, у психологічних дослідженнях не завжди достатньо і доцільно. Тому актуальною видається проблема визначення критеріїв культурного капіталу (саме у психологічному контексті) та розроблення надійного і валідного інструментарію вимірювання цього феномену.

У соціології вимірювати культурний капітал пропонують тільки кількісно: наявність дипломів, які підтверджують рівень освіти, кількість часу, витраченого на отримання освіти, наявність та кількість носіїв культурної інформації, якими володіє людина тощо. Безперечно, кількісні характеристики важливі, але вони не завжди дають змогу адекватно описати складний феномен – культурний капітал особистості. Спробуймо окреслити методологічні проблеми, які виникають у разі намагання визначити феномен культурного капіталу в психології.

За класичним визначенням, капітал – те, що складається з раніше виробленого продукту, є ресурсом, використовується, але безпосередньо не споживається. Поняття культури (від лат. *Culture* – обробляти, обробіток, йшлося передусім, очевидно, про землеробство) більш розмите, налічує кількості визначень, які об'єднують під «од-

ним дахом» науку, мистецтво, освіту, мораль, світогляд, життєвий устрій, еталони поведінки, етикет тощо. Зазвичай культуру визначають як сукупність матеріальних і духовних здобутків і цінностей, створених людством впродовж історії, а також певний набір норм і правил, за допомогою яких суспільство гармонізується і зберігає себе як систему. Для конкретної людини культурний капітал – це те, що вона асимілювала, засвоїла з загальної культури, чим послуговується як ресурсом у процесі свого розвитку та життєздійснення. Складність визначення суб'єктивного культурного капіталу особи полягає також у тому, що, як відомо, живу істоту живить не те, що вона спожила, а те що засвоїв її організм: можна отримати освіту, мати про це диплом і не послуговуватися цими знаннями, не засвоїти тих навичок та умінь, які становлять певну компетенцію відповідно до отриманої освіти. І навпаки, людина самоосвітою може опанувати певні знання, набути компетенцій певного фаху або соціальної ролі. Тому для психологічного дослідження дуже важливо мати ефективні та негроміздкі процедури визначення культурного капіталу особистості.

П. Бурд'є виділив три головні типи культурного капіталу:

- 1) «інституційний» – виражається головню у володінні документами, які підтверджують отримання особою певного рівня освіти;
- 2) «засвоєний» (інкорпорований) – полягає насамперед в опануванні культурних традицій і норм (смак у побуті та одязі, знання рідної та іноземних мов, уміння поводитися згідно з правилами етикету та інші неформальні культурні знання, особливо ті, які індивід отримує на ранніх етапах сімейної соціалізації);
- 3) «матеріалізований» (об'єктивований) стан, тобто у формі культурних товарів та артефактів (книги, картини, інструменти, машини тощо), що полягає у володінні конкретними об'єктами, які мають культурну цінність [2].

Враховуючи класифікацію П. Бурд'є, індикаторами культурного капіталу в інкорпорованому стані можна вважати такі показники: час, витрачений на накопичення та створення культурного капіталу (тривалість навчання, кількість років, витрачених на здобування освіти, кількість часу, присвяченого самоосвіті, кількість закінчених/незакінчених навчальних курсів, отриманих у навчальних закладах), знання культурних традицій (мова, особливості поведінки, звичаї); в об'єктивованому стані: матеріальні (кількість накопичених культурних об'єктів – книги, картини, інструменти) та символічні (накопичені знання – рівень академічної успішності, мовна/культурна компетенція); в інституціоналізованому стані: наявність (кількість) дипломів і сертифікатів про освіту, надбання професійних кваліфікацій.

В. Радаєв наводить такі показники, які характеризують культурний капітал окремої людини:

- 1) інтелектуальна культура (або інтелектуальний капітал);
- 2) освітня культура (освітній капітал);
- 3) морально-ціннісна культура (морально-ціннісний капітал);
- 4) символічна культура (символічний капітал);
- 5) соціальна культура (соціальний капітал) [8].

Виміряти запропоновані автором характеристики культурного капіталу (крім освітнього), м'яко кажучи, складно. Тут спостерігаємо певну термінологічну плутанину: соціальний капітал як соціальна культура подана як складова культурного капіталу попри прийняту з концепції П. Бурд'є, що культурний капітал – різновид соціального капіталу. Ідея про взаємну конвертацію різнопланових «капіталів», якими володіє особистість, видається плідною, хоча емпірично визначити, який саме капітал в який конвертувався, навряд чи можливо.

Визначаючи кількісні характеристики культурного капіталу, можна погодитися з М. Левицькою, яка пропонує досліджувати їх за такими параметрами: освіта самого досліджуваного, освіта його батьків, дідусів і бабусь; кількість книжок у власній бібліотеці досліджуваного і кількість книжок у домашній бібліотеці батьків; наявність у власності досліджуваного (або доступність) культурних об'єктів та джерел доступу до культурної інформації (телевізор, комп'ютер, доступ до мережі Інтернет тощо), доступність виставок образотворчого мистецтва, театральних вистав, бібліотек, музичних концертів тощо [11]. Кількісні показники важливі, але вони демонструють лише можливість отримання культурного капіталу і не свідчать про реальність засвоєння особою культурних цінностей та здатність послуговуватися ними як власними ресурсами. Кількісні характеристики культурного капіталу допомагають зорієнтуватися у феномені, так би мовити, у першому наближенні.

Не претендуючи на вичерпність, для визначення якісних критеріїв культурного капіталу використаємо поняття, за допомогою якого П. Бурд'є розкриває феномен соціального та культурного капіталу. Методологічно цікавими видаються поняття «соціальне поле», «соціальні позиції», «габітус», «символічна влада» [2].

Поняття «соціальне поле» окреслює структуровану сукупність соціальних стосунків стосовно замкненої, автономної, самодостатньої, організованої системи, що функціонує на власних засадах і механізмах. Соціальні поля (економіка, релігія, політика, наука, мистецтво, культура, мораль тощо) становлять досить незалежний простір (хоча, звичайно, не варто забувати і про їхні перетини), на якому люди змагаються за певне місце (статус, владу, переваги, привілеї тощо). На кожному з цих «полів» особа може здобути певний капітал (знання, компетенції, уміння розв'язувати проблеми у певній галузі, переконання тощо). Виявити обсяги та глибину цих «полів» у конкретної особи навряд чи можливо, але в опитувальнику можна поставити запитання, що допоможе дослідникові зрозуміти, яке з них важливіше для досліджуваного, де «зібрано більше врожаю», які ресурси оцінюють як потужніші.

«Соціальні поля», за П. Бурд'є, складаються з «соціальних позицій» – певного місця особи у соціальному просторі, що полягає у наявності влади, якою користується особа стосовно інших. Саме через владу люди нав'язують іншим певну систему значень, ієрархію цінностей, правил і норм поведінки. Зазвичай влада ґрунтується або на визнанні та прийнятті її легітимності, або насаджується і підтримується за допомогою насильства. Важливий момент визначення культурного капіталу особистості – самооцінка нею рівня та способу своєї влади над іншими людьми, обставинами та докільням загалом. Володіння авторитетом, репутацією («символічним капіталом», за

П. Бурд'є) дає змогу особі почуватися захищеною, будувати та реалізовувати життєві плани, задовольняти потребу в самоактуалізації. Загалом місце людини в соціумі, її соціальна позиція залежить від обсягів і структури капіталів, якими вона володіє.

Для визначення культурного капіталу особистості не можна обійти стороною поняття «габітусу», яке застосовують для означення суми індивідуальних тілесних навичок та умінь (хода, жести, міміка, манери тощо), а також інтеріорізовані соціальні норми, цінності, інтелектуальні алгоритми та правила розв'язання задач. Цілісність, єдність, неподільність габітусу перетворює його на загальний принцип, який людина схильна переносити з однієї сфери в іншу, застосовувати у різноманітних практиках. Зрозуміло, що дослідити особливості й обсяг габітусу певної людини неймовірно складно, але цілком реально отримати самооцінку особи з приводу того, чи достатніми уміннями та навичками вона володіє, чи задоволена вона своїм габітусом як ресурсом та як, на її думку, оцінюють її габітус інші, що мають різні статусні позиції стосовно неї (батьки, діти, керівники, підлегли, друзі, нейтральні особи тощо).

Важливим поняттям, пов'язаним з визначенням культурного капіталу особи, є «символічна влада» – квазімагічна влада змушувати довкілля бачити світ (або його певні сторони чи явища) так, як цього прагне певний суб'єкт. Передусім це влада переконання, віри, навіювання. Тут чітко простежується конструктивістське отождолення бачення реальності суб'єктом з самою реальністю (для суб'єкта образ світу і світ збігаються). Механізм символічного насильства забезпечує владі легітимність через беззастережну довіру людей до панівних ідей, гасел, законів, норм. Віра в правильність слів харизматичного лідера перетворює силу ідей на владу порядку. Оскільки світ – це складна система бачень, то його зміни розпочинаються через зміну ідей, поглядів, бачень, вірувань. Ймовірно, складовою культурного капіталу можна вважати довіру особи до соціального довкілля, держави, владних інституцій і структур, церкви, ЗМІ тощо. Тому в поведінці вимірювання культурного капіталу варто передбачити засоби, які б дали змогу окреслити межі (ступінь, міру) соціальної (символічної) довіри особи.

Набування та накопичення конкретно особою культурного капіталу може бути активним і пасивним. Людина у процесі соціалізації могла пасивно отримати та надбати культурний спадок (взяти те, що дають попередні покоління та соціум загалом) або активно шукати цінне та вартісне для себе, робити самостійний вибір того, що особисто пасує, відповідає власним здібностям і нахилам. Варто зазначити, що побутують два протилежні підходи до розуміння процесу набування культурного капіталу індивідом: теорія культурної репродукції та теорія культурної мобільності. Прихильники теорії культурної репродукції стверджують, що культурний капітал дитина успадковує від попередніх поколінь внаслідок первинної соціалізації в родині (або осередку, який її заступає) і надалі зберігається та суттєво не змінюється. Представники теорії культурної мобільності обґрунтовують суб'єктність надбання культурного капіталу, стверджують, що оволодіти цим капіталом можна лише внаслідок особистих зусиль та активних дій з асимілювання знань, вироблення навичок і вмінь, він може бути отриманий передусім у закладах освіти, а не конче винесений з родинного кола. Істина (як завжди за умови полярних поглядів), напевне, є посередині: базовий культурний капітал люди отримують

ють у процесі первинної соціалізації у сім'ї, родинному колі, можуть тільки ним по-слуговуватись впродовж життя, але й можуть змінювати: набути нових (інших) знань і компетентностей залежно від нових референтних груп, соціальних ролей, які беруться виконувати, нового соціального статусу, який обіймають тощо.

Наступний поділ ставлення до процесу надбання культурного капіталу можна проводити за шкалою «конформізм – нонконформізм»: людина може беззастережно приймати зміст культури, повністю погоджуватися з тим, що подобається соціуму, на протигагу цьому може критично «просіювати» культурні цінності через «сито» своїх смаків і бачень або й відкидати попередню культуру (або якісь її складові) як застарілу та безужиткову.

Плідним видається застосування до діагностики культурного капіталу особистості ідеї Е. Фромма про поділ ставлення людини до довкілля через призму категорій «мати» і «бути» [9]. Ці категорії влучно описують різновиди ставлення людини до власних культурних надбань: володіти, накопичувати, чутися охоронцем отриманого від когось (лише «мати») чи використовувати для власного розвитку та збільшувати, нарощувати «тіло» культурного капіталу соціуму, створювати нові цінності. До цих двох варіантів застосування культурного капіталу можна додати ще один варіант неплідного (соціального), але корисного для конкретної особи способу його привласнення – «проїдання», застосування лише для власних потреб, споживання отриманого без розвитку або накопичення. З окресленими різновидами використання культурного капіталу пов'язані особливості переживання людиною суб'єктивного часу, її спрямованість на минуле (отримання та збереження культурного капіталу), теперішнє (споживання та розвиток культурних надбань) або майбутнє (накопичення зараз для забезпечення потім).

У контексті створення методики для діагностики культурного капіталу цікавою видається концепція Т. Титаренко про життєвий шлях, життєздійснення та життєві домагання особистості [7, с. 412]. До механізмів самоздійснення Т. Титаренко зачисляє комунікативно-семіотичний, прогностично-наративний і домагальне цілопокладання, які на індивідуально-побутовому рівні можуть відповідати системі «хочу – можу – буду». Культурний капітал як ресурс життєздійснення особистості можна розглядати у контексті окреслених механізмів. Життєві домагання особистості жити гідно теж залежать від інтеріорізованого культурного капіталу, на підставі якого формуються критерії уявлення про те, що саме для конкретної людини є «гідно».

Важливими параметрами можна вважати уявлення людини про «цінність» і «досяжність цінності» в різних життєвих сферах: що найважливіше, для чого варто жити, напружуватися, діяти. Ступінь розбіжності між тим, що «є» і тим, що «повинно бути», між тим, що «хочу» і що «маю», між «хочу» і «можу», між «хочу», «можу» і «повинен» найчастіше спричиняє внутрішній конфлікт особистості. Ці речі безпосередньо пов'язані з усвідомленням особою свого культурного капіталу, на який вона опирається як на базовий ресурс свого життєздійснення.

Висновки. Отже, для того, щоб хоча би у певному наближенні мати уявлення про культурний капітал, яким володіє особистість, досягнути розміри та зміст цієї скарбниці самосвідомості, потрібно створити методичний комплекс, який би вимірював кількісні

та якісні його характеристики. До якісних характеристик цього феномену, що можуть надавати на вимірювання, можна зачислити: оцінку досліджуваних обсягів і «соціальних полів» власних культурних ресурсів, самооцінку рівня та способу здійснення влади над іншими людьми та довкіллям, самооцінку задоволеності власним габітусом, визначення меж довіри особи до соціуму, її активності у набуванні скарбів культури, ставлення до культурних цінностей, усвідомлення свого культурного маєтку тощо. Створення комплексної методики вимірювання культурного капіталу допоможе отримати повнішу картину суб'єктивного світу особистості досліджуваного, глибше зрозуміти вчинки та механізми соціальної поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Биченко Ю. Г. Социальный аспект человеческого капитала [Електронний ресурс] / Ю. Г. Биченко. – Режим доступу: http://journal.seun.ru/j2000_2r/Socio/BichenkoUG.htm
2. Бурдые П. Формы капитала / П. Бурдые // Экономическая социология. – 2002. – Т. 3. – №5. – С. 60–74.
3. Голіков О. С. Особливості конструювання культурного капіталу сучасного українського студентства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук: 22.00.01 / О. С. Голіков ; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2009. – 20с.
4. Коваліско Н. Феномен капіталу в сучасній теорії соціальної стратифікації / Н. Коваліско // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць. – Харків : Видавничий центр Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2007. – С. 45
5. Коулман Дж. Капитал социальный и человеческий / Дж. Коулман // Общественные науки и современность. – 2001. – № 3. – С. 122–139.
6. Мороз Є. Генеза теоретичного змісту поняття «культурний капітал» у соціології / Є. Мороз // Соціальні виміри суспільства. – 2009. – №1(12). – С.120–129.
7. Основи соціальної психології : навч. посібн. / О. А. Донченко, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко та ін. ; за ред. М. М. Слюсаревського. – Київ : Міленіум, 2008. – 495 с.
8. Радаев В. В. Понятие капитала, формы капиталов и их конвертация / В. В. Радаев // Общественные науки и современность. – 2003. – № 2. – С. 6–16.
9. Фромм Е. Бути чи мати / пер. з нім. О. Михайлова та А. Буряк / Е. Фромм – Київ : Український письменник, 2010. – 222 с.
10. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / пер с англ. Ф. Фукуяма. – Москва : Издательство АСТ ; Ермак, 2004. – 730 с.
11. Lewicka M. Dwusieczkowy model aktywnosci społecznej : Kapital społeczny czy kulturowy? / M. Lewicka //Rozne oblicza altruizmu / D. Rutkowska, A. Szuster (red.). – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe «Sholar», 2008. – s. 245–275.
12. Szutz T. Investment in Human Capital / T. Szutz. – N. Y. ; London, 1971. – P. 26–28.

Стаття надійшла до редколегії 21.11.16

Прийнята до друку 02.03.2017

**CULTURAL CAPITAL AS A PSYCHOLOGICAL PHENOMENON:
METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE EMPIRIC MEASUREMENT****Sofia HRABOVSKA**

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska St., Lviv, 79000,
e-mail: sofia.hrabovska@lnu.edu.ua*

The paper is dedicated to the problem of defining criteria for creating a methodical complex that would help measure relatively fully the cultural capital of the personality and to identify both quantitative and qualitative characteristics of this complicated phenomenon. The quantitative characteristics that describe the institutional and materialized state of the cultural capital are: educational level of the examinee, and also of his or her parents and grandparents; the number of books in his or her private library and in the home library of his or her parents; ownership (or presence) of cultural objects and access to sources of culture media (television, computer, Internet access, etc.), availability of fine art exhibitions, theater performances, libraries, music concerts, etc.

To determine the qualitative parameters of the cultural capital we propose to take into account both the basic concepts used by P. Bourdieu, the author of the concept of cultural capital («social right», «social position», «habitus», «symbolic power»), and also some other parameters: activity of a person in the process of acquiring, accumulating and using cultural capital as a personal resource; the way how the person uses its power over other people and the environment and intensity of this use; the boundaries of trust for society and environment; the person's conformity in the attitude to cultural values; awareness of their cultural capital, etc. To evaluate cultural capital of a person we suggest applying Erich Fromm's idea of the separation of man's attitude to the environment through the prism of categories of «to have» and «to be»: a person may possess, store, feel himself as a guard for the values received from someone (only «to have»); or he or she may use the cultural treasures of society for their own development and increase the «body» of their own and general cultural capital, creating new values. Also, we proposed to add one more way of cultural capital usage: «eating away», an infertile (in social terms) but good for a particular person, when cultural goods are used only for the person's private consumption without any development or accumulation. These ways of cultural capital use are associated with some other personal features, such as subjective experience of time, orientation towards the past (obtaining and preserving the cultural capital), present (consumption and development of cultural heritage) or future (accumulation for the future wealth).

Cultural capital as a resource to ensuring the person's needs is proposed to be considered within the context of mechanisms of the life pathway of a person (T. Titarenko's concept). Individual demands to live in dignity depend on learned cultural capital which serves as the basis for criteria what actually «dignity» is for this particular person.

An important parameter of cultural capital is also the owner's awareness of its volumes, values, limits, methods of application.

Developing a complex method of measuring cultural capital will allow us to create a more complete picture of the subjective world of the individual.

Keywords: cultural capital, personality, resources, methods of empirical research.